

MIRALLES, JOAN (2020), *VEUS DEL PASSAT*, BARCELONA, INSTITUT
D'ESTUDIS CATALANS
Brauli Montoya Abat
Universitat d'Alacant

Poques voltes amb el títol d'un llibre ens fem una idea exacta del seu contingut. Doncs bé, aquesta n'és una perquè, a través de les seues pàgines, podem *sentir* les *veus del passat* de què ens parla. No: el llibre no parla de fantasmes ni juga a invocar esperits al voltant d'un tendur. És una cosa molt més simple (si considerem «simple» la tecnologia actual): mitjançant codis QR podem sentir les *veus* en qüestió. I com aconseguim portar aqueixes *veus* des del *passat*? També molt fàcil: perquè els aparells enregistradors d'àudio existeixen des de 1886 i, durant el segle XX (1928) es desenvolupa el magnetòfon pròpiament dit. (Del 1898 són unes lectures de poemes del nostre Jacint Verdaguer en què articula els plurals en *-es* i pronuncia les *-r* finals tal com era el model ortològic de l'època per a tot el català). Però l'autor del llibre que ressenyem no se'n va tan lluny: entre els anys 1968 i 1979 va fer una sèrie d'entrevistes d'història oral a persones nascudes entre 1877 i 1927 que, en el moment de publicar el llibre, ja no eren entre nosaltres. L'entrevistador va tenir bona cura de gravar totes les entrevistes; gràcies a això, les podem «portar al present» amb un dispositiu tan popular com el telèfon mòbil amb un lector de codis QR. Aquests codis figuren al capdavant de cada text transcrit, que podem llegir mentre sentim l'àudio, o fer-ne la lectura de manera independent si ho preferim.

I tot aquest preàmbul és perquè fa ben bé vint anys, amb ocasió d'una altra ressenya sobre un altre llibre del mateix autor, Joan Miralles, *Discursos per la llengua* (*Llengua & Literatura*, 12, 2001, p. 484-486), aquest ressenyador es lamentava que no poguérem sentir els discursos referits al títol i reivindicava la inclusió al llibre d'una cinta de casset amb l'àudio d'aquells textos orals. Des d'aleshores no han estat rars en el món de la filologia els llibres que han inclòs els darrers mitjans tecnològics en cada moment, com ara els CD, que ens han permès apreciar el valor fonamental de l'oralitat en els productes lingüístics. Per això el nostre principal elogi d'aquesta obra de Joan Miralles el fem extensible a l'entitat

editora, l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que ja havia posat en pràctica el mètode dels codis QR en la recent *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana* (2019). I és clar, l'elogi també cal estendre'l a l'editor literari de la col·lecció en què s'inscriu el volum de Miralles, Joan Argenter, director de la Càtedra UNESCO de Diversitat Lingüística i Cultural de l'IEC i autor d'un pròleg que contextualitza molt bé l'obra de Miralles amb reflexions sobre l'abast de la conversa. I per què sobre la conversa? Doncs perquè les *veus del passat* són converses de l'autor amb persones d'edat que expliquen les seues històries de vida.

El volum recull onze *veus*: quatre de dones i set d'hòmens. Totes les veus són nadiues de Montuïri (Mallorca), igual que la del conductor de les converses i autor del llibre. Entre les històries que ens expliquen, volem destacar-ne quatre: una d'una emigrant a l'Argentina que, en el trajecte marítim, va conèixer Josep Carner (p. 45-88); una altra d'un llaurador *destructor* de les restes arqueològiques que es trobava a la seua propietat (p. 119-129); una tercera d'un membre de la dansa medieval dels cossiers que es balla a Montuïri (p. 135-197); i, per últim, una quarta que conta la tradició de l'origen mallorquí de Cristòfol Colom (p. 203-218), sobre la qual ens parlen també altres quatre d'aquestes veus. Unes entrevistes són més llargues que d'altres; oscil·len entre les tres pàgines de text i les 62 que té la més extensa; no és casualitat que les que més duren continguin els temes que hem ressaltat, especialment la dels cossiers. Ara bé, la segona en extensió, amb 38 pàgines, la de l'emigrant a l'Argentina, toca un capítol de la vida d'aquesta dona, la de la pandèmia de grip de 1918 que, un segle després, torna a estar de plena actualitat quan escrivim açò, encara immersos en la pandèmia del coronavirus (2020); la lectura de les pàgines 64-65 ens farà pensar que no ha passat el temps.

Emperò, l'interès de l'obra de Miralles no se cenyeix al contingut temàtic de les històries que ens expliquen els seus protagonistes. Com hem dit en començar aquesta recensió, les entrevistes podem escoltar-les i analitzar-les dialectalment. L'autor no en fa cap estudi lingüístic perquè no és l'objectiu del treball, però ens avança uns criteris de transcripció (p. 24-27) que ens serveixen de guia per a traure profit als textos orals que s'hi transcriuen. Com podrà veure el lector, es tracta d'una varietat mallorquina força neutra atès que el parlar de Montuïri, al centre geogràfic

de l'illa, pot considerar-se representatiu del mallorquí tal com el tenim concebut la majoria dels catalanoparlants. Comentem, doncs, alguns dels trets estructurals que hi veiem, els quals contrasten, sobretot, amb els del català continental més generalitzat. Deixant de banda la fonètica, que podem apreciar molt bé a través dels codis QR, hi observem el tractament de *vós*, que l'entrevistador, un jove al voltant de la trentena llavors, utilitzava amb tots els subjectes majors que ell, amb dues excepcions, una amb els d'edat per damunt de la seua però més propera, que tractava de *tu*, i una altra amb una única informadora de categoria social superior, a qui s'adreçava de *vostè*. Altres trets que hi sobreixen els podem localitzar, per exemple, en aquests fragments, que apareixen en quatre pàgines triades a l'atzar (p. 67-70):

tenien una *possessió* a Santa Margalida i *llavò* la varen vendre (...) JM: I *això* què era, son pare? AO: No, es padrí, son pare de mon pare i son pare (...) *l'amo* en Joan Verga era *amo* com *noltros*. (...) ell ja era una altra cosa, *amb so conco* en Gaspar, però, vaja, ho sabia perquè a *ca nostra* (...) però *a jo* no m'ha sortit por mai (...). Devien tenir *pentura* denou anys (...) a veure si hi havia *doblers* (...). JM: Com eren aquests senyors? Què *nomien*? AO: Fernando Truyols Despuig (...) JM: És viva encara? AO: *Idò*. Es dia de Sant Pere en va fer vuitanta-nou. (...) JM: I aquests Verderes varen ballar a sa plaça Major? AO: A plaça ballaven, a *devora* sa rectoria, *assullà*.

Dins el component morfosintàctic, podem situar l'ús de l'article *so*, que només apareix darrere de les preposició *amb* i *en*, i el pronom *jo*, regit per una preposició (*a*). I pel que fa al lèxic, hi trobem *possessió* (' propietat rústica amb casa'), *llavò* ('llavors'), *això* (aplicat a persones), *amo* ('mitger'), *conco* ('oncle'), *ca nostra* ('casa nostra'), *pentura* (<per *ventura*, 'potser'), *doblers* ('dinners'), *nomien* (verb *nòmer*, 'dir-se, anomenar-se'), *idò* ('doncs', 'és clar'), *devora* ('al costat de'), *assullà* ('prop d'allà'). Però hi ha moltes més pàgines que aquestes quatre perquè el lector, especialista o no en dialectologia, gaudisca d'una llengua autèntica que ja difícilment es pot copsar, fins i tot a l'anomenada part forana de Mallorca (fora de Palma). Per això hem de valorar aquest *regal* dialectològic que ens ve de Mallorca de la mà de Joan Miralles. (No debades, els millors *regals* en aquesta parcel·la de la filologia catalana ens han vingut sempre de mallorquins: An-

toni M. Alcover, creador del *Diccionari Català-Valencià-Balear* i Joan Veny, autor de les millors obres contemporànies sobre dialectologia catalana, entre les quals destaca *Els parlars catalans*, reeditat nombroses vegades des de 1978 fins al dia de hui).

El llibre és, doncs, un producte redó on només trobem a faltar alguns detalls que no desmereixen del conjunt però que creiem de justícia fer constar. Darrere del nom de l'autor apareix un altre nom, el de Mar Umbert, de qui es diu a la portada que ha estat «col·laboradora», i a la pàgina 27 se li agraeixen els serveis prestats, però ens quedem orfes de saber quina ha estat la seua contribució a l'obra. Una altra puntualització que fem a l'obra és la dels anys que diu Joan Miralles que va fer les entrevistes (1968-1969), que no són exactes (p. 22), perquè quan entrem en els textos transcrits veiem que s'indica clarament com s'havien reprès en anys posteriors fins al 1979. I per acabar, un darrer detall: les notes al peu són abundants però no informen mai de qüestions filològiques sinó històriques o d'abast local estrictament montuïrer. Així, algunes notes podrien haver-se emprat per a fer aclariments lingüístics, tan necessaris als lectors no mallorquins, com ara el del sintagma, força repetit, «me recorde», que a voltes és transcrit «me recorda»; tenint en compte que la pronunciació neutra de la darrera vocal no permet destriar quan tocaria transcriure *-e* i quan *-a*, caldria que se'ns explicara si la diferència obeeix a la tipologia sintàctica de cada ús de *recordar*, si en el primer cas és una primera persona com la fem en valencià (*jo recorde*) i per què apareix en alguna altra ocasió «em record», com correspon a una primera persona balear.

Finalment, hem de remarcar el complement fotogràfic del llibre, no sols a l'encapçalament i, en alguns casos, a l'interior de cada entrevista sinó també al final del volum, en un apèndix titulat «Racons de Montuïri». Les primeres fotografies ens permeten afegir les imatges a les veus dels codis QR i «conèixer» una mica millor els subjectes entrevistats, i les últimes ens traslladen al seu entorn local, on se situen la majoria de les seues narracions. I per quedar-nos amb una *fotografia textual* de la idiosincràsia d'alguns d'aquests personatges *mirallians*, escoltem aquest fragment, contingut en un dels diàlegs més *sucosos* (p. 128):

JM: (...) I sa primera bicicleta qui era que la va tenir, ho sabeu?

JF: Sa primera bicicleta va ser es metge Fraret, per mi. (...) i sa segona jo la tenc a ca meva (...).

JM: Ah, sí?

JF: Sí.

JM: No la vengueu ni l'espenyeu perquè... si feim un museu...

JF: La vaig desfer s'altre dia.